

העמסת אוכל על סיור צבאי בשבת

/// יגאל גרוס

פתיחה

חלק מהפעילות במהלך המלחמה (אך גם בעתות שגרה), דורשת נסיעה בכלי רכב צבאיים בשבת. הנסיעה כשלעצמה וודאי הותרה למרות שהיא כוללת איסורי דאורייתא רבים, שכן מדובר בפיקוח נפש. גם אם נסיעה זו לא תציל חיים כיוון שמדובר באזור רגוע יחסית מבחינה ביטחונית, כיוון שברמה הארצית יש צורך ברכבי ביטחון שייסעו בשבת בכל מקום, הרי שיש בכך פיקוח נפש ושמירה על הסדר הציבורי. וכפי שסיכם הרב **רמי ברכיהו** (אמונת עיתך 129) ביחס לפעילות המשטרה בשבת:

מדינת ישראל הטילה על משטרת ישראל את האחריות והמחויבות לשלום כלל אזרחי המדינה. מתוקף אחריות זו, נראה שיש להתיר לשוטרים 'שבות' דרבנן ואף 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' גם כאשר הם נדרשים לטפל בסכסוך מקומי או במצוקתו של איש פרטי שפנה וביקש את עזרתה של המשטרה.

משום כך ברור, שאין איסור בפעילות צבאית או משטרתית בשבת. במאמר זה נעסוק במספר שאלות, העלולות להתעורר ביחס לסיור בשבת. האם מותר להעמיס אוכל וציוד על סיור צבאי, למרות שאין בכך פיקוח נפש? מה דין אוכל שהובא בשבת באיסור, כפי שקורה פעמים רבות בפלוגה בה יש חיילים חילונים? כפי שנראה הדיון סובב סביב הגברת פעילות המנוע של הרכב, הוצאה מרשות לרשות, טלטול ודין מעשה שבת.

הוספת מטען

האם מותר להוסיף אוכל לסיור? פשוט שאין להעמיס אוכל נוסף אם מחמת כך רכב הסיור יאלץ להאריך את סיבובו, שהרי בכך יעברו עוד איסורי דאורייתא רבים בלחיצה על דרושת הגז, שלא לצורך פיקוח נפש. אולם, גם אם הסיור אינו משנה את מסלולו או נאלץ לעצור, אם הציוד הנוסף מכביד באופן משמעותי על הג'יפ, יש בכך איסור, שכן גם במקרה זה המנוע פועל יותר.

לכאורה, במקרה בו הוספת הציוד אינה מכבידה על פעולת המנוע, הרי שיהיה ניתן להוסיף אותו לרכב הסיור. אם אכן כך, דבר זה משמעותי לא רק בשירות הצבאי, אלא גם בחיי היום יום. בחוץ לארץ כאשר הנהג הוא גוי, ניתן יהיה לעלות על אוטובוסים ורכבות בשבת, שכן הם גדולים במידה מספיקה כדי שיהודי נוסף שיעלה עליהם לא ישנה את פעולת המנוע, וכן לא עוצרים את הרכבת או האוטובוס במיוחד בשבילו.

למרות זאת, כתבו פוסקים רבים וביניהם הרב **משה פיינשטיין** (אגרות משה יו"ד א, מד) **והציץ אליעזר** (א, כא), שאין לעשות כך בגלל שלוש סיבות. הסיבה המרכזית היא, הזילות הרבה שתיגרם לשבת בכך שיסעו בה באופן חופשי. השנייה, שיחשבו שהיהודי שילם על הרכבת בשבת, דבר האסור ממספר סיבות. השלישית, שמא יצאו בטעות מחוץ לתחום. ובלשון הרב פיינשטיין:

הנה אף שמדינא אין נראה בזה איסור למי שלא יצטרך לשלם, מכל מקום חס וחלילה להתיר דבר כזה אף לדבר מצוה, דהא איסור מראית עין ודאי יש בזה כיון שרובא דרובא לא יניחום ליסע בלא תשלומין וממילא יחשדוהו ששילם.. ואף אם כל בני העיר לא ישלמו נמי ח"ו להתיר דבר מפורסם למעשה חול שנוסעים העיקר לעשות מסחר ועבודה ואיכא בזה חלול השם גדול. ויש גם ראייה קצת לאיסור מהא דביצה דף כ"ה דאמר ובלבד שלא יכתף ופרש"י דמתחזי דרך חול ופרהסיא.

במקום צורך

למרות האמור, כיוון שיסוד האיסור הוא מחמת זילות השבת, חלק מהאחרונים נקטו שבמקום צורך גדול ניתן להקל:

לדוגמה, **הרב עובדיה** (חזון עובדיה א', המפליג בספינה) פסק, שרופא או מוהל הצריכים ללכת לצד השני של העיר, ונמנע מהם הדבר מחמת ההליכה הרבה, יכולים להקל ולעלות על אוטובוס או רכבת הנהוגים על ידי גוי (מובן שבתנאי שהם לא צריכים לשלם). כך פסק גם **הרב עוזיאל** (או"ח א, ט), שהרחיב דין זה אפילו למקרה בו רוצים ללכת לבית כנסת ואין אפשרות אחרת להגיע.

גם במקרה הצבאי ובפרט בו, שאין בהבאת האוכל הפיכת השבת למעין יום חול, לא מדובר בצורך פרטי של אדם ספציפי, וגם לא משלמים על הנסיעה ברכב – נראה שיש מקום להקל. עם זאת ייתכן שראוי, כדי לשמור על אוירת השבת, במקרה בו חיילים אמורים לרדת מהעמדה בזמן הקרוב, שהסיוור לא יביא להם אוכל והם יאכלו כאשר יחזרו לבסיס.

איסור תחומין

עד כה דנו במקרה בו הרכב מסייר בתוך בסיס המוקף עירוב. אולם, ברוב המקרים הסיוור אינו מסתכם בגבולות הבסיס המוקף, ואז יש לדון בשתי בעיות נוספות העוללות להתעורר; יציאה מחוץ לתחום השבת (אין לצאת יותר מאלפיים אמה מחוץ לתחום העיר), והוצאת המזון מרשות היחיד לכרמלית. בשאלות אלו יש עניין מיוחד כאשר הטלטול נעשה באמצעות רכב.

הגמרא במסכת עירובין (מג ע"א) דנה, האם איסור תחומין קיים גם כאשר החפץ המטלטל מוגבה י' טפחים מעל הקרקע. כפי שמציינת הגמרא, אם אדם מרים חפץ אין הדבר נחשב כטלטול באוויר, שכן רגליו נטועות בקרקע. מקרה בו החפץ המטלטל מוגבה י' טפחים מעל הקרקע אפשרי כאשר אדם מטלטל בתוך ספינה, שאז מחמת מי הים הספינה נחשבת 'כמרחפת' י' טפחים מעל הקרקע.

ניסיון לפשוט את הספק מובא ממעשיהם של רבי יהושע ורבי עקיבא, ששבתו בנמל בשבת, ולא רצו לטלטל בספינה ששהו בה. מוכח שיש תחומין למעלה מי', שאם לא כן מדוע ראו מקום להחמיר? ודוחה הגמרא, שייתכן וספינה זו שהתה במים נמוכים שלא היו גבוהים מי' טפחים, ולכן רצו להחמיר.

מחלוקת הפוסקים

למסקנה הגמרא לא מכריעה את הספק, ונחלקו ראשונים ואחרונים בפסק ההלכה:

א. **הרא"ש** (ד, א) פסק שיש להחמיר בספק זה, ומשום כך לשיטתו בהבאת דבר ברכב סיור יש איסור תחומין למרות גובהו. בטעם הדבר שלא פסק להקל, למרות שהגמרא קובעת שבתחומין 'ספקו להקל', נימק הב"ח (תד, א), שכלל זה נכון רק כאשר יש מחלוקת תנאים או אמוראים, ויש מי שפוסק להקל. בסוגיה זו לעומת זאת, הגמרא מסתפקת ואין מי שמקל בפירוש, ולכן ספקו להחמיר.

אפשרות נוספת העלה הבית יוסף (שם). על מנת להכריע את הספק אם יש תחומין למעלה מעשרה, הגמרא מנסה להביא ראיה מאדם הנודר שלא לשתות יין ביום בו משיח בן דוד בא, ודנה האם מותר לו לשתות יין בשבת (ובעצם בשאלה האם משיח יכול לבוא בשבת). למסקנה מחמת הספק מכריעה הגמרא שעליו להחמיר ולא לשתות, ומוכח שבסוגיה זו הולכים להחמיר. ובלשונו:

וכתב הרא"ש דלחומרא נקטינן, וכן כתבו הגהות בפרק ל' (מהל' שבת אות מ) בשם הר"מ (פסקי עירובין סי' פז). ויש לתמוה עליהם, דהא ספק בשל דבריהם הוא בתוך י"ב מיל, ולהרא"ש אפילו חוץ לי"ב מיל (...). ואפשר שטעמא של המחמירים מדאמרינן בגמרא האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין ולחומרא.

ב. **הרמב"ם** (שו"ת סי' שי) **והרמב"ן** (עירובין שם) חלקו וטענו שהגמרא לא מכריעה את הספק, ומשום כך לשיטתם במקרה בו מדובר בספק תחומין הנוגע לאיסור דרבנן יש ללכת לקולא, ובמקרה בו מדובר בספק

דאורייתא יש ללכת לחומרא, וכן פסק השולחן ערוך (תד, א). לכן לדוגמה, בזמן הזה, שמקובל שאין רשות הרבים מדאורייתא אלא כרמלית (עיין במדבר שנה ב'), לכאורה לא תהיה בעיה לרכב סיור הגבוה מ' טפחים להביא אוכל, שכן הטלטול מרשות היחיד לכרמלית איסורו מדרבנן.

כיצד ידחו את ראיית הבית יוסף לדברי הרא"ש? כפי שציין הריטב"א (ד"ה ומהררינן), להבנתם, למרות שהגמרא מחמירה בדין הנודר מדין ביום שבו בן דוד בא, היא מחמירה בכך רק מפני שמדובר בספק בדיני נדרים, בהם הולכים לחומרא. אך אין להשליך מחומרא זו לדיני תחומין, בהם בספק דרבנן יש ללכת לקולא. ובלשונו:

ומאי דאמרין הכא ספוקי מספקא לן ולחומרא, דילמא לגבי נזיר איתמרא, דהוה ליה ספיקא דאורייתא, אבל בתחומי שבת ספיקא דרבנן היא ולקולא, וכן הגיה עליו רבינו הגדול ז"ל, ופסק הוא ז"ל דלקולא נקטינן לה דספיקא דרבנן הוא, וכן כתב הרב זרחיה הלוי ז"ל.

ג. **לרשב"א** (ד"ה ואני תמה) דעת ביניים. לדידו, אמנם להלכה אין תחומין למעלה מעשרה, אך דין זה נכון רק במקרה בו אדם לא קבע מקום מוגדר לשביתתו. לדוגמה, במקרה בו אדם נמצא בדרכים בערב שבת, שאז התירו לו הליכה למספר כיוונים. לעומת זאת, כאשר קבע מקום מוגדר לשביתתו, כמו במקרה זה שנקבעה שביתה בבסיס, יש תחומין למעלה מעשרה.

ארעא סמיכתא

לכאורה, לדעת השולחן ערוך ניתן יהיה להביא אוכל ברכב שגובהו למעלה מעשרה טפחים. אלא שלמעשה הגמרא (עירובין שם) כותבת, שאם ישנו עמוד הגבוה י' טפחים אך רחב ד' על ד' – העמוד נחשב כקרקע, ולא מודדים מהכביש או מהאדמה. הוא הדין ברכב, שהדין של תחומין למעלה מעשרה אינו שייך בו, שכן רצפת הרכב נחשבת כקרקע.

כמו כן קיימת בעיה נוספת, שכן גם אם יש ברכב היתר של תחומין למעלה מעשרה, היתר זה נוגע לאיסור תחומין בלבד. והרי לעיל ראינו שיש בעיה נוספת בהבאת אוכל, הוצאת האוכל מרשות היחיד (= הבסיס), לעבר העמדה או המחסום, שלרוב דינם ככרמלית. למרות זאת, נאמרו מספר היתרים הנוגעים הן לאיסור טלטול, והן ליציאה מרשות לרשות:

צדדים להקל

א. **הוצאה מרשות לרשות:** הגמרא במסכת מנחות (סד ע"א) כותבת, שאם חולה זקוק לפרי בשבת, יש לחתוך ענף בו נמצאים המספר המועט ביותר של פירות, כדי למעט בפירות שיחתכו. במקרה בו חתכו בכל זאת ענף עם הפירות מרובים, נחלקו הראשונים האם עבר החותך על איסור דאורייתא, או שיש בכך איסור דרבנן.

על בסיס דעת הראשונים הסוברים שיש בכך איסור דרבנן כתב **החפץ חיים** (מחנה ישראל א, לא), שיש מקום להקל להוסיף לחפצים אשר מוכרחים להוציאם אף חפצים אישיים במקום צורך גדול. מה עוד, שכיוון שבזמן הזה מקובל להורות שאין רשות הרבים מדאורייתא, ייתכן שגם הסוברים שיש בהוספה בשיעורים איסור דאורייתא, יקלו בהוצאת חפצים נוספים מרשות לרשות.

סברה נוספת להקל בעניין זה כתב **השמירת שבת כהלכתה** (מ, עז). לדבריו, למרות שיש איסור בהוצאת הרכב מרשות היחיד לכרמלית, יש אפשרות לומר שכל חלל הרכב נחשב כרשות היחיד, שכן מדובר בשטח ד' על ד' המוקף מחיצות. אם אכן כך, אין איסורים נוספים כאשר מוסיפים לתוך חלל הג'פ דברים נוספים (ועיין שו"ת הר צבי או"ח א, קעא). ובלשון החפץ חיים דלעיל:

פשוט דבענינו, דהיכא שהוא מרבה במשא בבת אחת ועל מקצתו הוא אנוס ומקצתו הוא ברצון, לדעת הר"ן הוא איסור דאורייתא ולדעת הרשב"א ורבו והתוספות הוא איסור דרבנן לבד. ואם ככם לדעת הרשב"א ודעמיה יש להקל במקום פסידא, ובפרט בזמן הזה דסבירא ליה דאין לנו רשות הרבים.

ב. **איסור תחומין**: כפי שראינו לעיל, הגמרא במסכת עירובין דנה במעשי רבי יהושע ורבי עקיבא שנסעו בספינה, ונמנעו מטלטל בה, מחשש שמא הם בתוך י' טפחים. **היראים** (מובא בחתם סופר ו, צח) טען, שהם החמירו על עצמם רק בגלל שהם היו בתוך י' טפחים מהקרקע, אך אם הם היו גבוהים מ' טפחים, גם אם קרקעית הספינה הייתה בתוך י' – לא היה מקום לחומרא זו. לפי זה יוצא, שבמקרה בו מניחים החיילים את האוכל לרגליהם או על מדף ברכב הצבאי, יש מקום לצרף את סברת היראים בשעת הדחק.

סברה נוספת להקל כתבו חלק מהפוסקים, והיא, שלא ברור האם יש איסור תחומין במקרה זה. הגמרא במסכת עירובין כותבת, שפטרו את היוצאים מהמחנה למלחמה ממספר דברים, ולמרות שהגמרא כותבת בפירוש שעירובי תחומין אינו כלול בהיתרים, יש מהראשונים שכתבו שדין זה נכון רק לרבי עקיבא, הסובר שאיסור תחומין מהתורה, ולא לדעת הסוברים שאיסור זה מדרבנן.

לכן לכאורה, במחנה צבאי בזמן מלחמה לא שייך איסור תחומין. אלא שלמעשה, היתר זה אינו פשוט. ראשית יש שכתבו, שהיתר זה קיים רק 'בשטחי כינוס', דהיינו במקומות שנמצאים במצב עראי, ולא במחנה מבוסס. כמו כן יש שנקטו, שאין הכוונה שבטל איסור תחומין, אלא שמותר לחיילים ללכת עוד אלפיים אמה ללא עירוב (ועיין בשו"ת תורת המחנה, שבת, מו, ג).

מעשה שבת

ישנה נקודה המשלימה את הנושא. מה דין אוכל שהוכן בשבת ('מעשה שבת')?

הגמרא במסכת חולין (טו ע"א) מביאה מחלוקת תנאים בעניין:

א. רבי מאיר הקל וסבר שכאשר האוכל בושל **בשוגג** הוא מותר באכילה אפילו בשבת, ואילו **במזיד** מותר רק במוצאי שבת. ב. רבי יהודה בדעת ביניים סבר שגם **בשוגג** מותר לאוכלו רק במוצאי שבת, ואילו **במזיד**

למבשל אסור לעולם, ולאחרים מותר במוצאי שבת. ג. רבי יוחנן הסנדלר החמיר וסבר שאפילו בשוגג למבשל האוכל אסור לעולם, ולאחרים מותר במוצאי שבת, ובמזיד אסור לכולם לעולם (מזיד של רבי מאיר = שוגג של רבי יהודה. מזיד של רבי יהודה = שוגג של רבי יוחנן הסנדלר).

כיצד נפסק להלכה? מוסכם שאין הלכה כדעת רבי יוחנן הסנדלר, שכן לדעתו 'מעשה שבת' אסור מדאורייתא, ואילו הגמרא במסכת בבא קמא (ע"א) כותבת שספק מעשה שבת להקל, ככל ספק דרבנן¹. משום כך נחלקו הראשונים, האם הלכה כדעת רבי יהודה או כדעת רבי מאיר, דבר שאין לו הכרעה ברורה בגמרא.

מחלוקת הפוסקים

א. התוספות (חולין שם, ד"ה מורי) פסקו להלכה כדעת רבי מאיר, וראיה לדבריהם הביאו מהמשך דברי הגמרא, המספרת שרב הורה כך לתלמידיו. ראיה נוספת הביאו מגמרא במסכת שבת (לח ע"א), המביאה את דברי רבי חייא שדרש, שהשוכח מאכל בערב שבת על כירה שאינה גרופה, כיוון שעשה כך בשוגג, המאכל מותר באכילה אפילו בשבת – כדברי רבי מאיר.

ראייה נוספת לפסק זה הביא הגר"א (או"ח שיח, א) מהמשנה במסכת תרומות (ב, ג), לפיה המטביל כלים בשבת (דבר האסור ממספר טעמים) בשוגג, יכול להשתמש בכלים אלו אפילו בשבת, ואם במזיד, צריך להמתין עם השימוש עד מוצאי שבת. כיוון שמשנה זו היא כדעת רבי מאיר, ולא הובא שום חולק על שיטתו, משמע שהלכה כמותו. ובלשונו:

אבל התוספות וסייעתם פסקו כרבי מאיר, וראיתם ברורה מאד. ומה שכתבו דסתמא דחולין כרבי יהודה, משום הא לא אריא (= אין טענה),

---

1. השלכה משמעותית לכך שמעשה שבת אסור מדרבנן תהיה במקרה בו נעשה איסור בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים. לדוגמא, להלכה פסקו השולחן ערוך והרמ"א שאין לחמם מרק בשבת. אולם, כיוון שלדעת הרמב"ם וראשונים נוספים מעשה זה הותר, במקרה בו חיממו מרק ועברו על האיסור, בדיעבד מותר לאוכלו, ואין לאסור את המאכל וגם אין צורך לחכות עד למוצאי שבת.

דסתמא דפרק ב' דתרומות כרבי מאיר, וכן סוגיא דריש פרק ג' דשבת נפק ודרש כו' כוותיה, וכן רב אורי כרבי מאיר.

ב. **הרי"ף** (שבת טז ע"ב בדה"ר) **והרמב"ם** (שבת ו, כג) פסקו להלכה כרבי יהודה, וכן פסק להלכה **השולחן ערוך** (שיח, א). טעם הדבר שכך פסק הרי"ף הוא שבדרך כלל כאשר רבי מאיר ורבי יהודה חולקים, הלכה כרבי יהודה, כמובא בגמרא במסכת עירובין (מו ע"ב). לכן גם במקרה זה הלכה כרבי יהודה. טעם נוסף הביא **הר"ן** (רי"ף שם, ד"ה גרסינן), שעל אף שרב הורה לתלמידיו כרבי מאיר, בדרשה לציבור הורה כרבי יהודה בגלל עמי הארצות, ומכיוון שגם בזמנינו שכיחים עמי ארצות, לכן כך יש להורות.

כך פסק גם **בילקוט יוסף** (שיח, נד) שהוסיף וטען, שכאשר מדובר במלאכה האסורה מדרבנן בשוגג, גם השולחן ערוך יודה שהלכה כרבי מאיר. ראיה לרבירו הביא מהרמב"ם, שלמרות שפסק כדעת רבי יהודה, בכל זאת פסק שהמטביל כלים בשבת בשוגג יכול להשתמש בהם באותה השבת וכדעת רבי מאיר. ככל הנראה כי מדובר באיסור דרבנן ובשוגג. ובלשונו:

גם דבר שאין איסור לעשותו בשבת אלא מדרבנן, אם עבר ועשהו במזיד בשבת אסור ליהנות מאותה מלאכה שנעשתה כדין העושה מלאכה דאורייתא. אבל אם עשהו בשוגג, מותר ליהנות מאותו דבר בשבת, ואין לאוסרו משום מעשה שבת. שמאחר ודבר זה אינו אסור אלא מדרבנן לא קנסו בו שוגג אטו מזיד.

שלא נעשה שינוי

לכאורה, במקרה בו מאכל הובא ברכב בשבת, יהיה אסור לאכול ממנו בשבת, לכל השיטות. שכן מאכל זה הובא במזיד, תוך כדי עשיית איסורי דאורייתא. כמו כן נראה, שלא שייך במקרה זה להתייחס למביאי האוכל כשוגגים (שאז לדעת הגר"א יהיה מותר לאוכלו בשבת), שכן גם אם הם תינוקות שנשבו, ברור למדי שהם יודעים שלדעת הדת היהודית יש איסור לנסוע בשבת.

ובכל זאת ייתכן שיש מקום להקל בגלל סיבה אחרת. הגמרא במסכת עירובין (מא ע"ב) מביאה בשם רב פפא, שאם הוציאו פירות מחוץ לתחום בשבת והחזירו אותם למקומם (אפילו במזיד) מותר ליהנות מהם בשבת. הראשונים התקשו, כיצד הותר ליהנות מהפירות, והרי אסור ליהנות בשבת מאוכל שבושל בשבת במזיד? ונחלקו ביישוב השאלה.

מחלוקת הראשונים

א. **הרמב"ן** (ר"ה הכי) טען, שלמעשה אין הבדל בין אוכל שבושל בשבת לבין אוכל שהוצא מחוץ לתחום. הסיבה שהתירו ליהנות מהפירות שהוצאו מחוץ לתחום היא, שהם חזרו חזרה למקומם הראשון, כך שלמעשה לא הרוויחו כלום מהאיסור שנעשה. אם הפירות היו מובאים ממקום אחר, אכן הפירות היו אסורים באכילה, שכן אז הרוויחו רווח נוסף מחילול השבת.

ב. **הריטב"א** (ר"ה אמר) העלה אפשרות שאפילו אם הוציאו את הפירות למקום אחר, מותר ליהנות מהם. טעם הדבר, שהבין שהגמרא אינה דנה בהלכות שבת אלא בהלכות יום טוב, וכיוון שמדובר באיסור תחומין שחומרתו מדרבנן ונחשב איסור קל יותר, הקלו בו. אכן, אם ההוצאה הייתה בשבת ואסורה מדאורייתא, אסור היה ליהנות מהוצאה זו, כמו בישול שנאסר. ובלשונו:

ובהא מיתרצא מאי דמקשו הכא, היכי אמרינן דאפילו החזיר במזיד יהיו מותרין לטלטל לאכלן במקומן וכדקתני לקמן, דהא קי"ל שהמבשל במזיד בשבת לא יאכל ואפילו לרבי מאיר דמיקל וה"ה לכל מעשה שבת, אבל י"ל דהתם הוא בשבת אבל הכא ביום טוב עסקינן דליכא אלא איסור תחומין דרבנן ומשום איסור תחומין לא קנסינן ליה שלא יאכלו.

ג. **רבינו יונה** (מובא בריטב"א) בגישה המקילה סבר שהגמרא דנה אפילו במקרה בו האיסור נעשה במזיד בשבת, והסיבה שמותר ליהנות מהפירות היא, שלא נעשה שינוי בגוף החפץ. אבל אם אכן כך, מדוע כאשר יצא החפץ מחוץ לתחום במזיד הוא נאסר, ורק בשוגג הותר? והרי לא נעשתה

בו מלאכה! ויישב שחז"ל גזרו על כך באופן מיוחד, ואין האוכל נאסר משום 'מעשה שבת'.

להלכה

נחלקו האחרונים בפסק ההלכה:

א. בשו"ת **אז נדברו** (ט, לט) סבר שאין להקל במעמדו של חפץ שהובא באיסור, ודינו כמו אוכל שבושל בשבת. ראיה לפסק זה הביא מדברי הרמ"א (שיה, א), שכאשר פסק השולחן ערוך שאין לאכול אוכל שבושל בשבת, הוסיף הרמ"א שהוא הדין לשאר מלאכות. להבנתו, כוונת הרמ"א לרבות גם מלאכות כמו הוצאה מחוץ לתחום וטלטול ברשות הרבים.

ב. **החיי אדם** (כלל יא, יט) סבר, שיש להקל במקרה בו לא נעשה שינוי בחפץ, אבל רק כאשר האיסור שנעשה הוא איסור דרבנן ובשוגג. לכן לדוגמה, במקרה בו הביאו בשוגג את האוכל בשבת ברגל ולא ברכב ממונע, יש מקום להקל, שכן איסור הטלטול מרשות היחיד לכרמלית הוא מדרבנן, וכן הליכה מחוץ לתחום בשבת לפוסקים רבים היא דרבנן (ועיין אג"מ ב, עא).

ג. **הנתיב חיים** (או"ח תה) בגישה שלישית, סבר, על כסיס הבנתו שהשולחן ערוך פסק להלכה כדעת רבינו יונה, שכאשר האוכל הובא למקום אחר בשוגג, מותר לאכול. מחמת אותו עיקרון וטעמים נוספים, הקל **הציץ אליעזר** (יג, מח) לעלות על אוטובוס שהחל לנסוע בשבת (ועיין יביע אומר או"ח י, כה).

בכדי שיעשו

יוצא שלמסקנה, קשה להתיר אוכל שהובא בשבת על ידי מבקרים, שכן מדובר באיסור במזיד, לא מדובר בשעת הדחק, וכן לעיתים עוברים על איסורי דאורייתא כדי להביאו.

האם מותר לאכול ממנו במוצאי שבת? הגמרא במסכת שבת כותבת, שבעיר בה יש בית מרחץ של גויים ורוב המתרחצים יהודים, כדי שניתן

יהיה להתרחץ במוצאי שבת קבעו חכמים שצריך להמתין זמן 'בכדי שיעשו', כלומר הזמן שהיה לוקח לחמם את המרחץ במוצאי שבת. נחלקו הראשונים מדוע צריך לחכות זמן זה:

א. **רש"י** (חולין טו ע"א ד"ה לא) **והרמב"ן** (שם, ד"ה וכל) ביארו, שיש לחכות כדי שלא ירוויח מחלל השבת מכך שחילל את השבת. ב. **הרמב"ם** (שבת ו, ח) **והר"ן** (ר ע"א בדה"ר) ביארו, שהטעם לכך הוא למנוע מפלוני לבקש מאלמוני שיחלל בשבילו שבת, שכן בכל מקרה עליו לחכות במוצאי שבת זמן 'בכדי שיעשו' כדי ליהנות מהמלאכה שעשו בעבורו. ובלשון הרמב"ם:

ישראל שאמר לגוי לעשות לו מלאכה זו בשבת, אף על פי שעבר ומכין אותו מכת מרדות, מותר לו ליהנות באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שתעשה, ולא אסרו בכל מקום עד שימתין בכדי שיעשו אלא מפני דבר זה, שאם תאמר יהא מותר מיד שמא יאמר לגוי לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד, וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו לא יאמר לגוי לעשות לו שהרי אינו משתכר כלום, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת.

נפקא מינה בין הטעמים תהיה בשאלה, האם כאשר יהודי עושה מלאכה בשבת יש לחכות במוצאי שבת זמן בכדי שיעשו. לפי הרמב"ן יש לחכות, כיוון שגם במקרה זה שייך הטעם שלא ירוויח מחלל השבת. לעומת זאת לפי הרמב"ם אין צורך לחכות, כיוון שמציאות בה יהודי מורה ליהודי אחר לחלל שבת בשבילו והוא מסכים לכך אינה שכיחה, ולא גזרו על מציאות שאינה שכיחה.

ישראל מומר

להלכה פסק **השולחן ערוך** (שכה, כב) כדעת הרמב"ם, שהחובה לחכות בכדי שיעשו נוהג רק בגוי ולא ביהודי. אולם, העיר **הפרי מגדים** (שם) שכאשר מדובר בישראל מומר, כיוון שבמקרה זה יש חשש שיהודי יורה לו לחטוא והוא יענה לו, יש לחכות בכדי שיעשו. כך פסק גם **הרב דב**

ליאור (אתר ישיבה) ביחס למשחק כדורגל ששודר בשבת, וטען שיש לחכות בכדי שיעשו².

משום כך, גם אם מחללי שבת בזמנינו יוגדרו כתינוקות שנשבו, כיוון שאם יבקשו מהם לחלל שבת ככל הנראה ייענו לבקשה, ממילא דינם כמומר, ולכן יש לחכות במוצאי שבת את הזמן 'כדי שיעשו', כלומר, במקרה שלנו, הזמן הנדרש בכדי להביא את האוכל מביתם עד לבסיס. אם האוכל גם בושל בשבת במזיד, יש לחכות במוצאי שבת בנוסף גם את זמן הבישול.

---

2. יש להעיר שפסיקה זו לא פשוטה. שכן כאמור הסיבה שיש להמתין בכדי שיעשו, היא מחשש שמא יחטא היהודי בשבילו. אולם, כאשר מדובר בשידורים המיועדים למאות אלפים, שאין רווח ממשי מצופה בודד וגם אין חשש שישדרו רק בשבילו, יש מקום לומר שבמקרה מעין זה פסיקת הפרי מגדים אינה שייכת.